

Pandemi Döneminde Komplo Teorilerine İnanç

Yazarlar: S. Sena Akkoç

Fon kaynağı: 21B08SUP2 kodlu projemiz BÜ Bilimsel Araştırma Projeleri tarafından desteklenmiştir.

Bu rapor, COVID-19 salgını sırasında Türkiye’de komplo teorilerine olan inançlarını incelemektedir. Çalışma, sağlık konularıyla ilgili komplo teorilerine olan inancın yaş gruplarına göre nasıl değişiklik gösterdiğini analiz etmektedir. Veriler, 2022 yılında 1500 katılımcıyla yüz yüze gerçekleştirilen Türkiye COVID-19 Değerleri Anketi’nden (TCVS) elde edilmiştir.

Komplo teorileri, önemli olayların veya sosyal gerçekliklerin belirli aktörlerin gizli ve kasıtlı çabaları sonucunda gerçekleştiğine dair açıklamalardır. Özellikle kriz dönemlerinde bu tür teorilere olan ilgi artmaktadır. TCVS, COVID-19 döneminde sıkça tartışılan aşılar, ilaç şirketleri ve koronavirüsün kökeni gibi konularla ilgili dört farklı komplo teorisine odaklanmıştır (Figür 1). Katılımcılardan bu teorilere 1 (Kesinlikle Katılmıyorum) ile 5 (Kesinlikle Katılıyorum) arasında puan vererek inanç seviyelerini değerlendirmeleri istenmiştir.

Figür 1. Komplo Teorisi İnanç

■ Kesinlikle katılıyorum ■ Katılıyorum ■ Ne katılıyorum ne katılmıyorum ■ Katılmıyorum ■ Kesinlikle katılmıyorum

Koronavirüs aşısıyla toplumlar kontrol altına alınmaya çalışılıyor. (N=1,454)

Koronavirüs, bazı hükümet veya kuruluşların kasıtlı ve gizli çabalarının sonucudur (N=1,441)

İlaç şirketleri, kâr kaybetmemek için ciddi hastalıkları tedavi edebilecek etkili yöntemleri engelliyor (N=1,458)

Aşılar bağışıklık sistemini yıpratır ve bizi birçok hastalığa maruz bırakır (N=1,471)

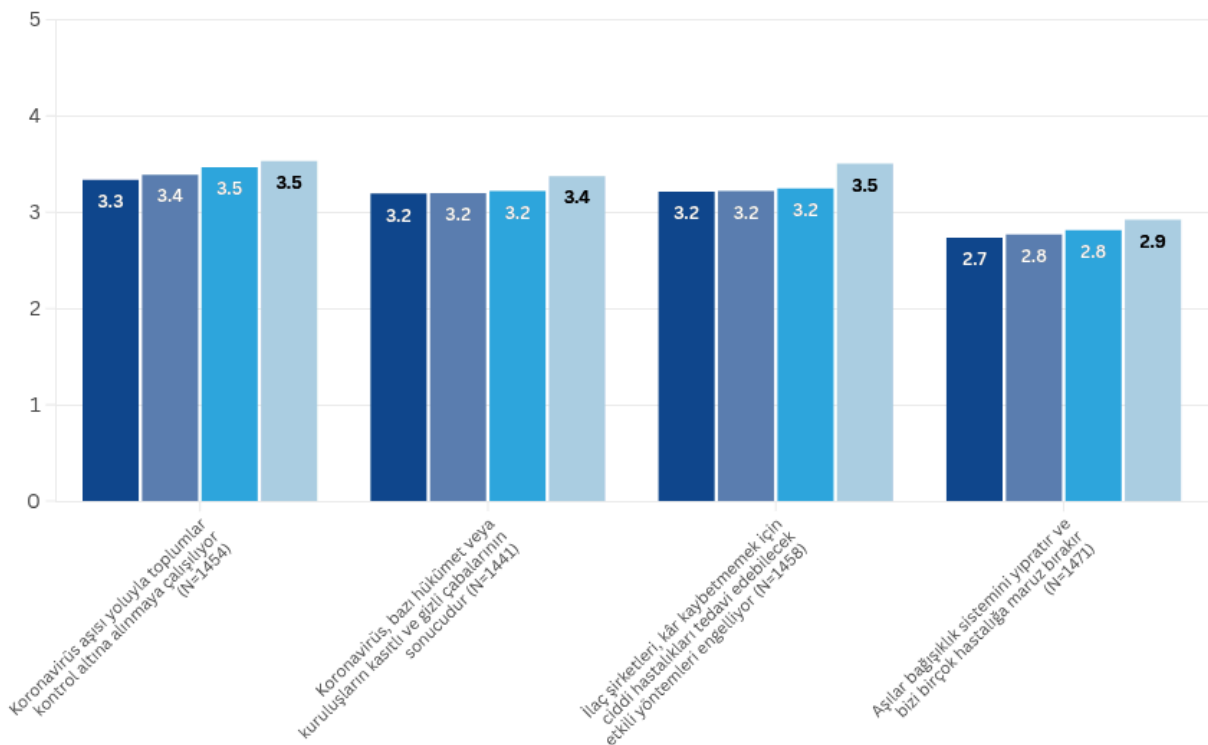
Sonuçlara göre, katılımcıların %53'ü "Koronavirüs aşısı ile toplumlar kontrol altına alınmaya çalışılıyor" ifadesine ya katıldığını ya da kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Diğer komplo teorilerine olan inançlar ise görece daha düşük seviyededir. Örneğin, "ilaç şirketleri, kâr kaybetmemek için ciddi hastalıkları tedavi edebilecek yöntemleri engelliyor" ifadesine %49 oranında destek verilmiştir. "Koronavirüs bazı hükümetlerin veya kurumların kasıtlı çabalarının bir sonucudur" ifadesine inanç oranı %45 olup ortalama 3,27 olarak ölçülmüştür. En düşük inanç seviyesi ise "Aşılar bağışıklık sistemini yıpratır ve bizi birçok hastalığa maruz bırakır" ifadesinde gözlemlenmiştir. Bu ifadeye katılanların oranı %27'de kalırken, ortalama inanç seviyesi 2,82'dir.

Farklı yaş gruplarına bakıldığında komplo teorisi inancında bazı önemli farklılıklar dikkat çekmektedir. Katılımcılar, yaşlarına göre 18-29, 30-49, 50-74 ve 75+ olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Analizler, ilk üç komplo teorisi için inanç seviyelerinin yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı ölçüde farklılık gösterdiğini ortaya koysa da tüm komplo teorileri için aynı örüntü gözlemlenmemiştir (Figür 2).

Örneğin, ilk komplo teorisine en çok 75+ yaş grubundaki katılımcılar inanırken (Ort=3,53), bu grubu 30-49 yaş grubu (Ort=3,39) yakından takip etmektedir. En düşük inanç seviyesi ise 18-29 yaş grubundadır (Ort=3,34). Bu durum, yaş arttıkça bu komplo teorisine olan inancın da arttığını göstermektedir. Virüsün çeşitli hükümetler tarafından kasıtlı olarak çıkarıldığını yönelik en yüksek inanç seviyesi 30-49 yaş grubunda (Ort=3,20), en düşük inanç seviyesi ise 75+ yaş grubunda (Ort=3,19) gözlemlenmiştir. Bu teoriye olan inanç seviyeleri yaş grupları arasında nispeten benzerdir.

Figür 2. Yaş gruplarına göre komplo teorilerine ortalama inanç

Yaş grupları ■ 18-29 ■ 30-49 ■ 50-74 ■ 75+

İlaç şirketleri hakkındaki ifadeye olan inanç ise yaş grupları arasında daha dengeli bir şekilde dağılmıştır. 75+ grubu yine en yüksek inanç seviyesine sahiptir (Ort=3,50) ve en düşük inanç seviyesi 18-29 yaş grubunda gözlemlenmiştir (Ort=3,21). Yaş grupları arasındaki farklar oldukça küçüktür ve bu farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı değildir. Son olarak, aşıların bağışıklık sistemine zarar verdiği iddiası tüm yaş gruplarında en az inanılan ifade olmuştur. Bu ifadeye yönelik en yüksek inanç seviyesi 75+ grubunda (Ort=2,92), en düşük inanç seviyesi ise 18-29 grubunda (Ort=2,73) gözlemlenmiştir. Ancak bu ifadeye olan inanç da yaş grupları arasında anlamlı bir fark yaratmamıştır.

Araştırmalar, komplo teorilerine inanmanın aşı karşıtlığı, halk sağlığı kurallarına uyumda azalma ve tıbbi tedavi arayışında isteksizlik gibi olumsuz sonuçlara yol açabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda, özellikle komplo inançlarının yaygın olduğu yaş grupları arasında yanlış bilgilerin yayılmasını önlemeye yönelik hedefli iletişim stratejilerine ihtiyaç duyulmaktadır. TCVS sonuçları, yaşlı yetişkinler (75+) ve orta yaş grubu (30-49) bireylerin belirli komplo teorilerine daha fazla inandığını ortaya koymaktadır. Bulgular, sağlık krizlerinde etkili bir yönetim için komplo inancının yaygın olduğu yaş grupları arasında yanlış bilgilerin yayılımını önlemenin önemini vurgulamaktadır.